

המוסיקה החודרת

"ויתד תהיה לך על אזנך" (דברים כ"ג, י"ד)
אל תקרי אזנך אלא אזנך, שאם ישמע אדם דבר שאינו הגון יניח אצבעו באזניו...
מפני שהן נכוות תחילה" (כתובות ה').

המוסיקה שאנו שומעים. עד אנה היא באה? לאן חודרת? לאיזה עומק צוללים הצלילים במעמקי נפשנו? וכיצד הם משפיעים ופועלים שם? קשה לדעת, כי לא תמיד מדובר כאן באזורים המודעים שלנו. ישנה מוסיקה הפונה אל תת המודע, אל הנפש הבהמית, ויש הפונה אל העל-מודע, הנפש האלוקית. מבעד לקליפות, למחסומים ולמסננים חודרת ומרטיטה את מיתרי נפשנו העלומים, בכוחה לרומם ולהשפיל, לבנות ולהחריב, לנטוע ולעקור. את קולה אנו שומעים אך פעולתה חרישית, לפעמים התוצאה מיידית ולפעמים הדרגתית, אך לעולם לא תשקוט היא. כזה הוא החוש השמעי המכניס את הדבר לפני ולפנים.

כל מנגינה משמיעה לנו משמעות כלשהי; רעיון או רגש, השקפת עולם, אמונה, מחאה ועוד. האם נותנים אנו על כך את דעתנו? האם בוחרים אנו בקפידה את משמענו המעצבים את רוחנו? או שמא פרוצים אנו בפני כל רוח וזרים הבאים לסחפנו? מקפידים אנו על טהרת עינינו, פינו, גופנו ומחשבתנו, הגם על השער המוביל אל פנימיות נפשנו? "כל זמן שהדברים באים רק למגע של הכרה אין הדבר חודר כ"כ עד עומק החיים, אמנם כיון שבאו לידי הרגשה, כבר החיים מתרשמים בו ביותר ע"פ תנאייהם המיוחדים. וכשבא עד לידי אמונה ודבקות אז החיים מוטבעים במטבעתם המיוחדת, ואם הם נאותים לאותו המקצוע אז הם מתברכים ומתאדרים, ואם אינם נאותים לו, אז כפי מדת רחוקם ונגודם, ולפי מדת שקועם בתוכו והשרשתם, ככה תהי מדת חרבנם ואבודם. זאת היא התכונה העמוקה של ההשתמרות מאשה זרה במובן הרוחני..." (אורות, ישראל ותחיתו ז').

אבל כיצד נדע את הלא מודע? הרי הכל נשמע כל כך יפה ונעים, סוחף ומרגש, איך נבחין בין טוב לרע? וכאשר מתפעלים ומתרגשים אנו האם זהו טוב אמיתי או אשליה שקרית? ובמיוחד בדורנו אנו, כשצלילים רוויי ספקנות, נהנתנות וייאוש סובבים את אוזנינו ומרשימים נקודות שכאלה בתוכנו. הקושי הולך וגובר כאשר מתלבשת המוסיקה בלבושים דתיים; שירי קודש בשמחות ובחגים.

נבין ונפנים שלא כל מוסיקה טובה לנו, וצריכים אנו לבנות ולפתח ביקורתיות מוסיקלית מסוימת כדי להבחין. המחשבה שכל דבר נעים יפה ומרגש היא בהכרח דבר טוב – מחשבת פתאים היא. גם אם לא ניתן להשיב, נמשיך ונשאל מהי מוסיקה טובה? כי עוד לפני התשובות פועלת השאלה את פעולתה, מוציאה אותנו מן התפיסה השטחית של הדברים, מקרבתנו אל ההכרה. מודעות לנושא תתן לנו יכולת שליטה מסוימת.

השאלות צריכות להישאל גם כשמדובר במוסיקה דתית, שהרי לא ניתן "לגייר" כל סגנון וכל ניגון, ישנם תנאים בגיור, וגם לא כל אחד יכול לשבת בבית הדין המגייר. ישנו הבדל בין הניגון הפשוט היוצא מנפשו של האיכר הפולני בזמן הקציר, ניגון תמים אשר לא עלה עליו עול, המביע בדרך כלל רגש פשוט וגס שניתן לעדנו ולנתבו לאפיקים שונים, לבין מוסיקה שיצאה מרוחו של אדם גדול המביעה את שיטתו השכלית והשקפת עולמו, מוסיקה הבאה להשמיע מסר חריף וחד שלא ישתנה גם בשינוי האוירה והמקום, המוקצה והנעבד לא יוכלו לבוא אל הקודש. ישנם כמה קריטריונים לקביעת טיב ואיכות המוסיקה, אך הבאתם דורשת אריכות דברים ולא כאן המקום לכך. ובינתיים נסתפק בקריאה לפיתוח עדינות מוסיקלית טהורה מפוכחת ומגמתית, ושכלל מחנותינו, הפנימיים והחיצוניים יקוים המקרא "והיה מחנך קדוש".